

A SZOVJET PÁNCÉLOS ÉS GÉPESÍTETT CSAPATOK SZEREPE A MAGYARORSZÁGOT FELSZABADÍTÓ HADMŰVELETEKBEN

Csémi Károly alezredes

1944. augusztus 20-án a Szovjet Hadsereg hatalmas csapással áttörte az egyesült román-német fasiszta csapatok védelmét Jassi-Kisinyev térségében és nagy lendülettel folytatta előnyomulását Románia belseje, annak fővárosa felé. Az áttörés után a 2. és 3. Ukrán Frontok parancsnokságai nagy harckocsizó és gépesített gyorscsoportokat vetettek be az áttörés kifejlesztésére az ellenség hadművelleti mélységének különböző irányába. Ezek a gyorscsoportok nagy távolságra távolodtak el az összefegyvernemi csapatoktól, szétzúzva az ellenség beérkező hadművelleti tartalékait, visszavonuló csoportjait és birtokba véve fontos ipartelepeket, szorosokat, hídfőket — nagy lendületet adtak a hadműveletnek. A Ploesti-i olajmezők és a Foksáni kapu birtokbavétele után Románia sorsa eldöntöttnek volt tekinthető. A Román Kommunista Párt vezetésével a román dolgozó tömegek kikényszerítették az uralkodóház és a burzsoázia kapitulációját. Románia 1944. augusztus 24-én hivatalosan is kapitulált. A szovjet csapatok tovább folytatták az előnyomulásukat, az ellenálló német csapatok megsemmisítését. Kravcsenkó tábornok harckocsizó csapatai 1944. augusztus 29-én elérték Bukarestet, Románia fővárosát és 31-én a szovjet harckocsizók rendezett sorokban, a román főváros dolgozói leírhatatlan lekésedésétől kísérvé bevonultak a fővárosba.

Ez a hadművelet befejezte a német front stratégiai kettészakítását, melyet a Kárpátok és a szovjet csapatok Déli és Középső, illetve Eszaki arcvonalra osztottak ketté.

A Románia területén diadalmasan előretörő szovjet csapatok előrevetették a Horthy fasizmus pusztulásának árnyékát és a magyar nép felszabadulásának közeli lehetőségét is. Az elvakult magyar „történelmi” osztály azonban a végsőkig ragaszkodott uralmához. Átadták a hatalmat a fasizmus legvérengzőbb szárnyának — a Szálasi-banditáknak, akik minden lehetőséget megragadtak uralmuk meghosszabbítására, még az ország teljes rombadöntése és kirablása árán is. Tervszerűen Németországba hurcolták az ország értékeit, működtek a számonkérő székek, bőven hullott a magyar hazafiak vére. Mozgósították az összes rendelkezésre álló erőket és eszközöket, hogy véres hatalmukat megvédjék.

A német fasiszta hadvezetőség szintén felismerte Magyarország fontosságát. Magyarország — az utolsó szövetséges, kapu Ausztria, Csehszlovákia és Dél-Németország gazdag ipartelepei felé, korlátlan lehetőség az élelmiszer, állatállomány kirablására. Olajlelőhelye az utolsó, amely a német hadvezetőség rendelkezésére áll. A fentiekben kívül Magyarország elvesztése a német stratégiai arcvonal Déli szárnyának összeomlását, az Olaszországban, Görögországban és Jugoszláviában lévő csapataik bekerítését és a fenti területek elvesztését is jelenthette.

Magyarország tehát a német Déli arcvonal kulcskérdésévé vált.

*Katona politikai helyzet a Kárpátokban, és a Balkánon
a 9. csapás kezdete előtt*

1944. augusztus 25-én Románia hadat üzent Németországnak és Magyarországnak. A román csapatok beszüntették az ellenállást a szovjet csapatokkal szemben és egyes részei megkezdték a németek és a magyarok ellen a harcot.

A Szovjet Hadsereg gyors és sikeres támadása és a bolgár nép hősi harca következtében Bulgária felszabadult és 1944. szeptember 9-én hadat üzent Németországnak. Jugoszlávia területén folytak a szovjet hadsereg felszabadító hadműveletei, úgyszintén tovább folytatódott és szélesedett a jugoszláv hazafiak fegyveres harca az országot elnyomó fasiszták ellen.

A fenti helyzet következtében a szovjet-német front déli szárnyán a Szovjet Hadsereg közvetlen feladata lett Jugoszlávia, Magyarország, Csehszlovákia felszabadítása, a fasisztáktól való megtisztítása. A front e szárnyán a szovjet hadvezetés megfelelő mennyiségű csapatokat vont össze, hogy e feladatot végre tudják hajtani.

A felszabadításra váró országok népei nem akartak háborút a Szovjetunió ellen. Ez megmutatkozott abban, hogy Jugoszlávia népei aktívan, fegyverrel a kezükben harcoltak már hosszú ideje a német fasiszták ellen. Csehszlovákia népei szintén partizán harcba kezdtek és hősiei harcuk eredményével segítették elő a szovjet hadsereg előnyomulását. Magyarországon — bár ilyen tömeges harc nem volt — de mind szélesebb néptömegek gyűlöltek meg a háborút. A háború első időszakában a vad sovinszta propagandával félre vezetett tömegek mind világosabban felismerték a háború igazi célját. Látták az egyik oldalon a gazdagodó, dózsóló uralkodó osztályt, a másik oldalon ők maguk érezték a háború minden nehézségét, szenvedését és nyomorát. Ez a hangulat visszatükröződött a hadseregben is. A magyar katonák mindjobban megelégték a háborút és az igazi ellenségeiket kezdték felismerni. Tömegessé váltak a szökések, egyes katonák, sőt csoportok átállása is a szovjet hadsereg oldalára. Ezt a fasiszta hadvezetés legszigorúbb rendszabályai sem tudták megakadályozni. Ugyanakkor kezdett kibon-

takozni a magyar nép partizánharca is a fasiszták ellen. A kommunisták vezetésével a magyar nép legjobb fiai harcoltak a szovjet hadsereg soraiban, Kelet és Északkelet Magyarországon magyar partizáncsoportok harcoltak. Sok magyar partizán harcolt a jugoszláv és csehszlovák partizáncsapatokban is.

Tehát ezen országok népeinek állásfoglalása, fasiszta ellenessége megkönnyítette a szovjet hadsereg előtt álló feladatok végrehajtását.

Voltak azonban olyan tényezők is, amelyek a feladatokat bonyolulttá és nehezzé tették. Ezek közé számított az, hogy a szovjet hadseregnek le kellett küzdeni a Kárpátok hegységét, annak keleti és déli nyúlványait, ahol a németek mind nagyobb erőket vontak össze. Ide tartozott, — hogy a német hadvezetés felismerve a déli arcvonalon előállott helyzet veszélyét — mind nagyobb és nagyobb erőket vont ide elsősorban a nyugati arcvonalról, részben Olaszországból és Görögországból.

Megnehezítette a helyzetet továbbá az, hogy némely tőkés körök ebben az időben már olyan nyiltan játszották kétkulacos politikájukat, hogy Hitlerék mind merészebben vonták el csapataikat a nyugati arcvonalról és dobták át ezeket a keleti arcvonalra. Ezt bizonyítja az, hogy míg a Budapesti hadműveleti irányban szeptember közepén mindössze húszra volt tehető a német és magyar fasiszta hadosztályok száma, addig a hadműveletek kezdetére ez már elérte a 70 hadosztályt.

A csapatok csoportosítása¹

A németek Déli hadseregcsoportjába a 6. és 8. német hadsereg, az 1. és 2. magyar hadsereg, valamint a 2. páncélos hadsereg tartozott.

A német hadosztályok között részben voltak olyanok, amelyek Románia területéről vonultak vissza, azonban zömmel nyugatról ideszállított, teljesen vagy nagyrészt feltöltött hadosztályok voltak.

A szovjet hadsereg e szárnyán a 4. és 2. és a 3. Ukrán Frontok harcoltak. A 4. Ukrán Front a Kárpátokban harcolt. A 3. Ukrán Front Jugoszláviában és a Déli Kárpátokban.

Közülük legerősebb volt a 2. Ukrán Front, amely a kettő között helyezkedett el és amelyben erős, nagylétszámú összefegyvernemi, harcokszó, gépesített kötelékek és magasabb egységek voltak.

A 2. Ukrán Front állományába tartoztak Kravcsenko tábornok páncélos, Pliev tábornok gépesített-lovas, Ahmanov tábornok páncélos, Govorunenko tábornok páncélos csapatai és még más páncélos-gépesített

¹ Az általános helyzetet e tanulmány csak annyiban érinti, amennyiben a dolgok összefüggéséhez az a továbbiakban szükséges, tekintve, hogy a Hadtörténelmi Közlemények 1954. év. 1. száma ezzel a kérdéssel már foglalkozott.

magasabb egységek. A többi összefegyvernemi magasabb egységekkel együtt ezeknek a páncélos és gépesített csapatoknak volt az a feladata, hogy a sikert kifejlesztve gyorsan előretörjenek és biztosítsák a főirányokban a hadművelet lendületét.

A 3. Ukrán Front állományába tartozott Zsdánov tábornok gépesített magasabbegysége.

Ennek a három Frontnak a csapatait levegőből szovjet légihadsergek támogatták. Mindhárom Front komoly mértékben meg volt erősítve, ami összességében biztosította azt, hogy a déli arcvonalon a német csapatok fölött némi erőfölénnyel rendelkeztek.

A német csapatok ellenállásának leküzdése a Keleti és Déli Kárpátokban és a szovjet csapatok kijutása a magyar Alföldre

Szeptember közepén a 2. Ukrán Front Malinovszkij marsall parancsnoksága alatt jobbszárnyával folytatta támadását Kolozsvár irányába. Ugyanakkor a 2. Ukrán Front balszárnyán is folyt a támadás. Szeptember végére a Front csapatai sikeresen folytatva támadásukat elérték Marosvásárhely, Torda, Arad, Temesvár vonalát. A 3. Ukrán Front Tolbuchin marsall parancsnoksága alatt folytatva támadását, keletről kijutott a román jugoszláv határhoz Temesvár, Turnu-Severin szakaszon. Jobbról a 4. Ukrán Front leküzdve a Kárpátok előhegységeit, széles arcvonalon kijutott a Csehszlovák határhoz és megkezdte Csehszlovákia felszabadítását. (1. sz. vázlat.)

A németek minden igyekezetüket arra fordították, hogy megállítsák a 2. Ukrán Front Kolozsvár irányába kibontakozó támadását. A páncélos tartalékokat sietve Kolozsvár körzetébe vonták, hogy megakadályozzák a szovjet csapatok előretörését.

Ezzel egyidőben történt meg a szovjet csapatok rejtett összpontosítása a balszárnyra, majd azok váratlan csapása Arad körzetében. A nagyerejű támadás már az első nap — október 6-án — áttörte a németek előre kiépített védelmét és keresztül haladva a román-magyar határon, a szovjet csapatok felszabadították Gyula, Makó magyar városokat. Ebben az időben a németek nagy tartalékai Kolozsvárnál harcban állottak az ott támadó szovjet csapatokkal.

Az áttörés előtt a legnagyobb titokban a balszárnyra összpontosították a páncélos és gépesített csapatok egy részét is, melyeket az áttörés befejezése után bevetettek azzal a céllal, hogy az ellenséges védelem mélységébe kijutva a főerők hátába kerüljenek, a támadást gyorsan fejlesszék a mélységben, jussanak ki a Magyar-Alföldre, semmisítsék meg az ellenség visszavonuló csapatait, előrevonuló tartalékait és biztosítsák a támadás nagy lendületét. A páncélos és gépesített csapatok az áttörésbe való bevetés után gyorsan törtek előre, kettévágták az ellenséges védelmet, erős támpontokat megkerülték és az ellenség egyes

1. sz. vázlat. A déli arcvonal helyzete 1944. szeptember végén.

ellenálló részeit megsemmisítették. Közvetlenül a gyorscsoportok után — azok sikereit kihasználva — támadtak az összefegyvernemi csapatok is.

A páncélos és gépesített csapatok merész előretörésének és sikeres harcának volt köszönhető, hogy három nap alatt a Debrecen-i irányban fogságba ejtettek 8200 német és magyar katonát és tisztet, 26 harckocsit és rohamlöveget, 11 vasúti szerelvényt, 600 vagon és 1000 hadtáp szállítójárművet zsákmányoltak. November 9-én a támadás harmadik napján Debrecentől délkeletre lévő ellenséges repülőtereken váratlan rajtaütéssel 140 repülőgépet zsákmányoltak. Ezek a számok is világosan bizonyítják azokat a hatalmas sikereket, amelyeket a szovjet páncélos gyorscsoportok és az összefegyvernemi magasabbegységek elértek.

A páncélos és gépesített csapatok gyors előretörésének eredményeként a harmadik napon bekerítették Nagyváradot nyugatról és Debrecent délnyugatról — közben fontos közlekedési és vasúti csomópontokat vettek birtokba. Nagyvárad fontos közigazgatási és közlekedési központ. Nagyvárad védelmére a németek három páncélos hadosztályt és nagy gyalogsági erőket vontak össze. A szovjet páncélos és gépesített csapatok néhány irányból koncentrikus csapást mérve közeledtek Nagyváradhoz. Arcból az összefegyvernemi magasabbegységek mérték csapást, északról Pliev tábornok gépesített-lovas csapatai és Katkov tábornok gépesített csapatai, délről pedig Kravcsenkó tábornok harckocsizó csapatai törtek be a városba.

Kemény harcok után, kihasználva a több irányból mért csapást, a szovjet csapatok megtörték a Nagyvárad-i ellenséges erők ellenállását, szétverték azokat és október 12-én elfoglalták a várost.

Ugyanezen a napon más gyorsanmozgó páncélos és gépesített csapatok, amelyek a támadást Debrecentől nyugati irányba fejlesztették ki, széles arcvonalon kijutottak a Tiszához.

A 2. Ukrán Front balszárnyán Govorunyenkó tábornok páncélosai az áttörésbe való bevetés után szintén gyorsan kifejlesztették a sikert. Mélyen az ellenség hátában működve csapásokat mértek az ellenség főerőire, megakadályozták és szétverték azokat a tartalékokat, melyeket a németek előrevontak, és az erős támpontokat kikerülve, gyorsan előre törtek. Az ellenség számára váratlanul, megkerülő manőverrel október 8-án menetből birtokbavették Szentest. A németeknek erős védelmük volt a Tisza vonalán, az volt a tervük, hogy a Tiszán megállítják a szovjet csapatok támadását. Elkeseredett harcok bontakoztak ki, melyek három napon keresztül folytak. A beérkezett lövész csapatokkal együttműködve a páncélos és gépesített csapatok a harmadik napon megtörték az ellenség ellenállását és előrevetett osztagaikkal átkeltek a Tiszán és néhány hídfőt foglaltak ott. Az ellenség elkeseredetten védekezett, melyet az is mutat, hogy volt olyan nap, amikor a hídfők ellen 10—15 ellenlökést hajtottak végre. Azonban az átkelt előrevetett osztagok

szilárdan tartották az elfoglalt hídfőket, majd támadásba mentek át, a hídfőket egyesítették és azokat kiszélesítették. Az egységes nagy hídfőn biztosították a főerők átkelését. A főerők átkelése után támadásukat tovább folytatták és elfoglalták Csongrádot, majd a következő napon elhárítva az ellenség sorozatos ellenlökéseit, október 24-én elfoglalták Kiskunhalast. A Front főerőinek balszárnya széles és mély hídfőt létesített a Tisza jobbpartján.

A 2. Ukrán Front balszárnyához csatlakozva és annak sikerét kihasználva a 3. Ukrán Front jobbszárnya támadását kifejlesztve, október 14-én felszabadította Szegedet. Támadásuk továbbfejlesztésével október végére kijutottak a Dunához, Baja—Újvidék szakaszán.

Tehát e két Front csatlakozásán Csongrád, Kiskunhalas, Baja vonalában széles és mély hídfőt létesítettek a Tisza jobbpartján, amely lehetőséget adott arra, hogy a támadást a Duna—Tisza közén tovább fejlesszék.

A németek nagy hadműveleti tartalékokat vontak össze Debrecen, Szolnok, Kiskunhalas körzetében. Október hó közepéig több mint 11 hadosztályt vontak előre. Azonban a páncélos és gépesített csapatok és az összefgyvernemi magasabbegységek gyors előretörése következtében ezeket a tartalékokat kénytelenek voltak beérkezésük sorrendjében bevetni, abban a reményben, hogy a szovjet csapatok támadását megállítják. A németek e terve azonban nem sikerült, mert a szovjet csapatok művészien manőverezve részenként semmisítették meg a németek tartalékait, anélkül, hogy azok a támadást megállíthatták volna.

Közben befejeződött az ellenség Nagyvárad-i csoportosításának megsemmisítése és a szovjet csapatok megindították támadásukat Debrecen felé. Az összefgyvernemi magasabbegységek előtt merészen előretörve harcoltak Pliev tábornok gépesített és lovas csapatai, amely doni és kubáni kozákokból és páncélos csapatokból állott.

A szovjet hadseregben nagyszerűen beváltak ezek a vegyes lovas, gépesített és páncélos csapatok, melyek meg voltak erősítve tüzérséggel, légvédelmi tüzérséggel, műszaki és egyéb szakcsapatokkal. A lovaság együttműködött a gépesített és harcokszó csapatokkal, gyorsan manőverezett és — különösen nehéz terepen — mint gyalogság támogatta azok harcát.

A németek szándéka az volt, hogy felhasználva a Debrecen környéki nagy tartalékaikat, megsemmisítik a szovjet páncélos és gépesített csapatokat és a támadásukat megállítják. Debrecen környékén nagy páncélos csata fejlődött ki, amelyben mindkét részről többszáz harcokosi vett részt. A harcok több napon keresztül folytak, végül a szovjet csapatok megtörték a németek ellenállását — egy nagy csoportosításukat beszorítva a Sebes-Körös és a Berettyó folyók közé, azokat megsemmisítették. Azután a páncélos és gépesített csapatok gyors ütemben törtek előre.

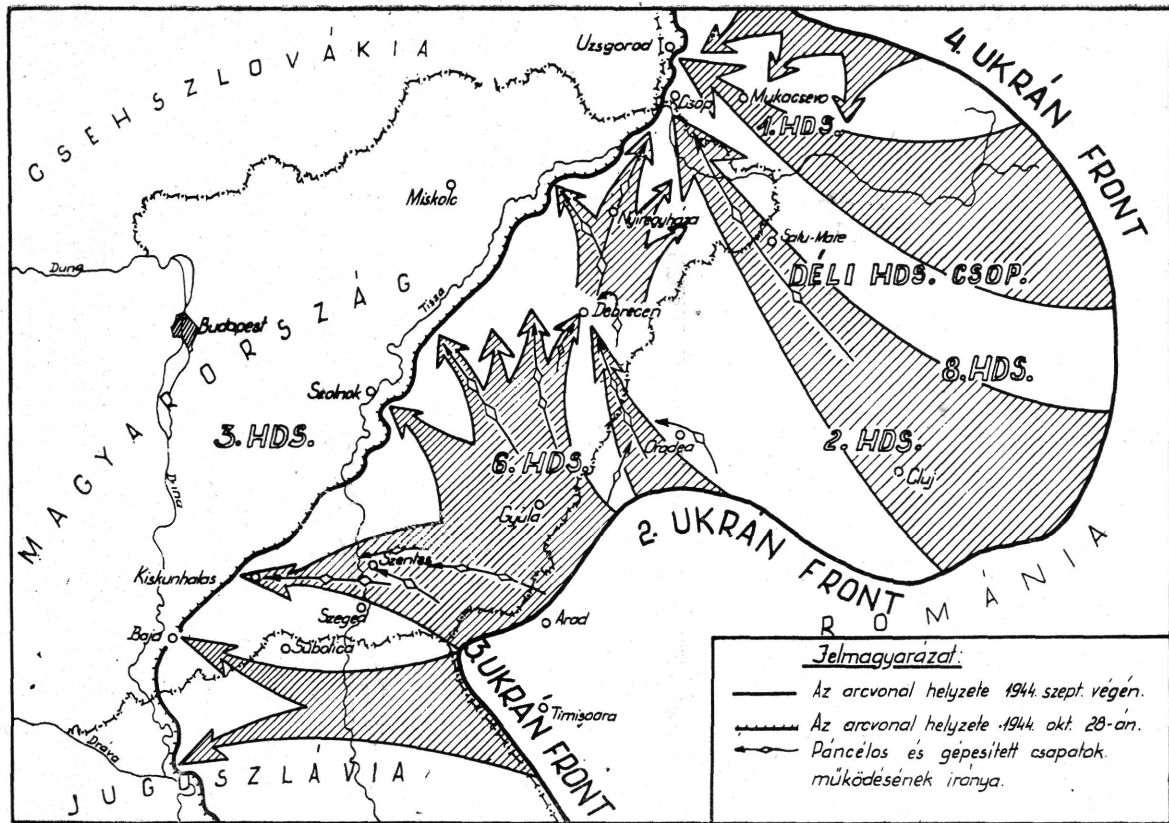
November 19-én elvágták a Debrecen, Szatmárnémeti vasútvonalat és így megszakították a Debrecen-i német fasiszták összeköttetését az Erdélyben harcoló német csapatokkal. Utána lezárták a németek kivonulási útvonalait, majd minden oldalról koncentrikus csapásokat mértek a városra és október 20-án — nagymennyiségű hadianyagot zsákmányolva — a várost felszabadították.

Debrecen felszabadítása után a páncélos és gépesített csapatok ismét előretörték és folytatták támadásukat Debrecentől északi irányba. Közben az ellenség nagy tartalékokat vont össze Nyíregyháza körzetébe és ellencsapást hajtott végre Hajduhadháza körzetében. A páncélos és gépesített csapatok elhárították az ellenség ellencsapását, két-három napos harcban szétzúzták főerőiket, majd megkezdték azok üldözését.

A páncélos és gépesített magasabbegységek és lovasság az ellenséget üldözve, a visszavonuló ellenségtől egy pillanatra sem elszakadva, velük együtt betörték Nyíregyházára és október 26-án e fontos várost is felszabadították. A következő nap a 2. Ukrán Front csapatai folytatták támadásukat és Nyíregyházától É-ra, északnyugatra kijutottak a Tiszához, ahol a németek erősen megszervezett védelmébe ütköztek. Felderítve a Tisza vonalában húzódó német védelem jellegét és erejét, híven ahhoz a szovjet elvhez, hogy az ellenséget biztos kézzel kell verni, megkezdték előkészületeiket a védelem áttörésére.

A 2. Ukrán Front jobbszárnyán harcoló csapatok — mialatt a Front középső arcvonala és balszárnya e nagy sikereket érte el — folytatta támadását Kolozsvár irányába. Támadásával lekötötte azokat a tartalékokat, melyeket a németek ide vontak össze és lehetetlenné tette az azokkal való manőverezést. E tartalékok feladata az volt, hogy megállítsák a 2. Ukrán Front jobbszárnyának támadását és védjék meg Kolozsvárt, Erdély fővárosát. Néhány napig húzódó súlyos harcok után a szovjet csapatok szétzúzták a németek főerőit és október 11-én felszabadították Kolozsvárt. Az itt elhelyezett német tartalékok lekötésével, azok szétzúzásával és Kolozsvár felszabadításával a front jobbszárnyán harcoló csapatok nagy segítséget nyújtottak a középső szakaszon és a balszárnyon támadó csapatoknak. Viszont, miután a front középső szakaszán és balszárnyán harcoló csapatok szétverték az ellenség Debrecen-i, Nyíregyháza-i, Kiskuhahas-i, csoportosítását, felszabadították a városokat és kijutottak a Tiszához, nagy lehetőség nyílt a jobbszárnyon harcoló csapatoknak támadásuk tovább folytatására. Ezt a lehetőséget ki is használták. A támadást Nyíregyháza-Észak irányába tovább folytatva, október végére kijutottak a Tiszához, Csap körzetében.

Összefoglalva: A szovjet csapatok támadása szeptember végétől október végéig leküzdötte a Keleti és Déli Kárpátok hegységeit, felszabadították Románia teljes területét és kijutottak a Magyar-Alföldre. Egy sor nagyfontosságú magyar város felszabadítása után széles arcvo-

2. sz. vázlat. A Szovjet Hadsereg hadműveletei 1944. októberben.

nalon kijutott a Tiszához. A Tiszán Tószeg és Tiszaug körzetében két kis, Csongrád, Kiskunhalas, Baja, Újvidék szakaszon pedig nagy hadműveleti hídfőt foglalt el a Duna-Tisza közén. (2. sz. vázlat.)

A páncélos és gépesített csapatok az ellenség leküzdésének első szakaszában főleg a gyalogságot és annak kis csoportjait támogatták, majd a síkságra való kijutás után nagy páncélos gépesített és lovas magasabbegységeket vetettek harcba, melyek mélyen előretörve az ellenség hátába, gyors ütemben kifejlesztették a sikert. A páncélos és gépesített csapatokat a légierő egységei támogatták és állandó együttműködést hajtottak végre az összefegyvernemi magasabbegységekkel és a többi fegyvernemekkel.

A Szovjet Főparancsnokság terve és a Budapest felzabadozásáért indított hadműveletek kezdete (3. sz. vázlat.)

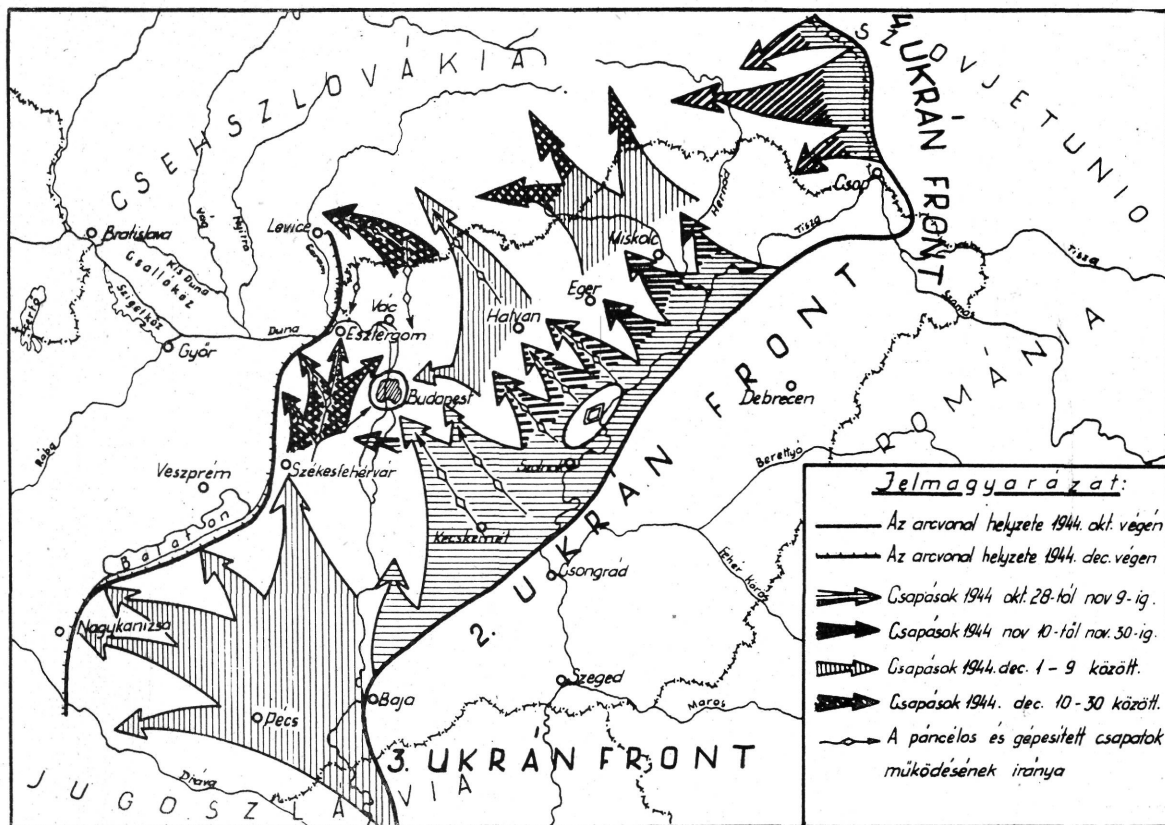
A front vonala a Budapest-i hadműveletek kezdetéig Tiszalök, Tiszaug, Kiskunhalas, Baja, Apatin, Újvidék vonalában volt.

A Főparancsnokság október 28-án megparancsolta a Budapestért indított hadműveletek kezdetét. Parancsában az alábbi alapvető feladatokat határozta meg:

A 3. Ukrán Front részére: főerőit csoportosítsa át közelebb a jobbszárnyhoz a Tisza nyugati partján alkotott hídfőbe és készüljön fel a Dunán való átkelésre Batina és Apatin körzetében. Foglaljon hídfőt a Dunán és fejlessze ki a támadást Székesfehérvár, Nagykanizsa irányokba. Székesfehérvár irányába azzal a céllal, hogy törje át a Margit vonalat és jusson ki Budapest-i csoportosítás hátába délnyugatról, Nagykanizsa irányába abból a célból, hogy vegye birtokba az ottani olajmezőket. Tekintve, hogy a Front főerői ebben az időben Belgrád irányában voltak, az átcsoportosításra több idő volt szükséges. A támadás kezdetét november 8-ra és 9-re jelölték meg.

A 2. Ukrán Front részére: balszárnyával mérjen csapást Kecskemét, Lajosmizse, Budapest irányába. A front középső arcvonarán és jobbszárnyán elhelyezett csapatok az előbbi irányba támadjanak. A támadás kezdete a 2. Ukrán Front számára október 29. Abból a célból, hogy ezt a feladatot végre tudja hajtani, a front parancsnokság bizonyos átcsoportosításokat hajtott végre a balszárnyra. Rövid idő alatt átcsoportosítottak összefegyvernemi magasabbegységeket és Szviridov tábornok, valamint Zsdánov tábornok gépesített csapatait.

A támadás kezdete lényegében azt jelentette, hogy a 2. Ukrán Front hadműveleti szünet nélkül, az elért eredményeit kihasználva megy át támadásba. Mindössze egy nap állt a rendelkezésre az átcsoportosítások végrehajtására. A 2. Ukrán Front parancsnoka, Malinovszkij marsall elhatározta, hogy Alpártól délkeletre, 29 km-es arvonalon összefegyver-

3. sz. vázlat. A Szovjet Hadsereg hadműveletei 1944. november és december hónapokban.

nemi csapatokkal áttöri az ellenség védelmét, majd páncélos és gépesített csapatokat vet be a siker továbbfejlesztésére.

A front főcsoportosításának jobbszárnyát biztosítják az összefegyvernemi csapatok, melyek Tószeg, Tiszaug körletéből Cegléd irányába támadnak. A siker kifejllesztésére Szviridov tábornok gépesített csapatait a hadművelet első napján, Zsdánov tábornok gépesített csapatait a hadművelet harmadik napján tervezték bevetni.

Kravcsenkó tábornok páncélos csapatai Kaba környékén tartalékban helyezkedtek el. Pliev tábornok gépesített-lovas csapatai pedig Debrecentől északra, északnyugatra húzódó hegyes terepen működtek.

A Budapest-i hadművelet első szakasza (október 28-tól november 30-ig.)

A 2. Ukrán Front főcsoportosítása október 29-én 14.00-kor támadásba ment át és összefegyvernemi csapatokkal áttörte az ellenség védelmét. 17.00-ra a támadás sikeresen kibontakozott és kb. 10 km mélyen áttörték az ellenség védelmét. A főparancsnok az áttörésbe bevetette Szviridov tábornok gépesített csapatait, melyek merészen előretörték és 29-én estig 20 km-es mélységet értek el. Október 30-án folytatták támadásukat és estig birtokbavették Lajosmizsét. Ezen a napon a gépesített csapatok mintegy 40 km-t törtek előre.

Szviridov tábornok gépesített csapatainak sikere lehetővé tette, hogy más gépesített csapatokat is bevensenek a siker kifejllesztésére. November elsején reggel az áttörésbe bevetették Zsdánov tábornok gépesített csapatait is, azzal a feladattal, hogy Izsák irányában előretörve Budapest irányába támadjanak. Zsdánov tábornok gépesített csapatait megerősítették gépkocsikon szállított lövész csapatokkal is. A gépesített csapatok bevetése után, azok egymással párhuzamos irányokba támadtak Budapest felé.

Zsdánov tábornok gépesített csapatai 1-én és 2-án mintegy 80 km-t, törtek előre és október 2-án kijutottak Dunaharaszti, Rákóczi-liget vonalába.

Ebben az időben a jobbszárnyon támadó gépesített csapatok Lajosmizse körzetében súlyos harcokat vívtak, az ellenség egy páncélos csoportosításával, mely Cegléd irányából ellenlökést hajtott végre. Miután az ellenlökést elhárították és az ellenlökő páncélos csapatok támadását szétverték — kijutottak Monor, Ócsa körzetébe.

Közben a német fasiszta hadvezetőség elkecsereedett intézkedéseket tett Budapest védelmére. Gyorsan csapatokat — elsősorban páncélosokat és gépkocsizókat — csoportosítottak át és megszervezték Budapest védelmét. Bár 2-án és 3-án a gépesített csapatok egyes részei még előretörték és befutottak Budapest külvárosába, azonban a védelem annyira megszilárdult, hogy nem volt célszerű azt arcból áttörni. A frontparancs-

nokság az erők átcsoportosítását és gyors manőver végrehajtását határozta el. Az elfoglalt terepszakaszon az összefegyvernemi csapatok védelembe mentek át, a gépesített csapatokat pedig kivonták Cegléd, Szolnok körzetébe. Ide csoportosították át Pliev tábornok gépesített-lovas csapatait is.

Az átcsoportosított csapatok Cegléd, Szolnok szakaszáról november 10-én csapást mértek Hatvan irányába. A csapásban résztvettek, majd azt továbbfejlesztették Zsdánov, Szviridov tábornok gépesített csapatai és Pliev tábornok gépesített-lovas csapatai is. A támadás eredményeképpen november 26—30-ig a csapatok kijutottak Polgár, Eger, Hatvan, Üllő, Dömsöd körzetébe és tovább a Duna keleti partjára. Ennek a támadásnak eredményeképp a szovjet csapatok kijutottak Budapest alá, keletről és délről pedig a 3. Ukrán Front csapatai, melyek november 8-án és 9-én keltek át a Dunán, kijutottak Szekszárd, Sás, Pécs, Harkány szakaszára. Ezen a szakaszon egy 150 km széles és 60 km mély hídfőt foglaltak.

A páncélos és gépesített csapatok tevékenységére ebben a szakaszban az a jellemző, hogy az összefegyvernemi csapatoktól nagy mélyégben elszakadva az ellenség hadművelleti mélységében működtek. Támadásuk üteme egyes napokon 30—70 km. között változott. A gépesített csapatok ezen tevékenysége nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a támadást gyorsan kifejlesztették és a szovjet csapatok kijutottak Budapest térségébe.

A Budapest-i hadműveletek második szakasza (december 1-től december 9-ig).

December 1-től csak a 3. Ukrán Front csapatai tevékenykedtek, gyorsan előre törve Balaton és Kaposvár térségébe. A frontparancsnokság elhatározta, hogy Madocsa körzetében szintén át kel a Dunán, tekintve, hogy az ellenség főfigyelme a Front balszárnyára és a 2. Ukrán Front balszárnyára, Dömsöd körzetére összpontosul. December 9-ig kijutottak Gárdony, Balaton, Babcsa szakaszára és nagy hídfőt létesítettek, melyről fennállt a támadási lehetőség mind nyugati, mind északi irányba.

A 2. Ukrán Front december 5-én újra támadásba lendült és — az eddig alkalmazott páncélos és gépesített csapatokon kívül — bevetették Kravcsenkó tábornok harcokszó kötelékét is. Ezek a harcokszó kötelékek a főcsapás irányába, Ipolyság irányába működtek. December 6-án 1 nap alatt mintegy 50 km előretörve, kijutottak Drégelypalánk körzetébe. Tekintettel arra, hogy a lövés csapatoktól messze előretörtek, erőinek egy részével az Ipoly folyón kénytelenek voltak védelembe átmenni. Főerőivel azonban bátor és merész manővert hajtott végre. Ezeket átcsoportosította déli irányba és megindította támadását Vác irányába. A páncélos csapatok gyors ütemben törtek előre, felszabadították Vácot, majd Dunakeszit, ahol az ellenség szilárd védelmébe ütköztek. Tekintve, hogy az áttörés nem volt célszerű, a páncélos csapatok megerősítve az elért sikert, védelembe mentek át.

Ugyanebben az időben a 2. Ukrán Front balszárnyán nagy lövészerőkkel — melyekkel együttműködtek Szviridov tábornok gépesített csapatai is — átkeltek a Dunán és kijutottak a Margit védelmi vonalhoz, Szigetcsép, Gárdony szakaszán.

Összefoglalás: A hadművelet e szakaszában páncélos és gépesített csapatok továbbra is mint gyorscsapatok működtek, azonban zömmel erdős-hegyes terepen. Egrészük résztvett a Dunán való átkelésben. A szovjet csapatok bekerítették Budapestet most már északról is. Létrejöttek a feltételek arra, hogy a két Front összehangolt csapással teljesen szétverje és bekerítse az ellenség Budapesti csoportosítását.

A hadművelet harmadik szakasza (december 9—31-ig).

A kialakult helyzetnek megfelelően két Front között megváltoztatták a sávhatárt. A két Front közötti sávhatár a Duna folyó lett, melytől északra és keletre a 2. Ukrán Front, délre és nyugatra pedig a 3. Ukrán Front helyezkedett el. A sávhatár megváltoztatása nagyban hozzájárult ahhoz, hogy könnyebb lett a csapatok vezetése. Megnövekedett a Frontok erőinek és eszközeinek állománya, különösen a gyorscsoportokban. Például a 3. Ukrán Front, amely a dunai átkelését és hídfoglalását, önálló páncélos és gépesített magasabbegységek nélkül hajtotta végre, most már rendelkezett Szviridov és Katkov tábornok gépesített csapataival, Govorunenko tábornok páncélos és Szelivánov tábornok lovas csapataival. A 2. Ukrán Front állományába Kravcsenkó páncélosai és Pliev tábornok gépesített-lovas csapatai tartoztak.

Kravcsenkó tábornok páncélosai Ipolyság körzetében harcoltak állásuk megjavításáért, közben felszabadították Ipolyságot.

A Főparancsnokság elgondolása az volt, hogy a 2. Ukrán Front erőivel csapást mér Ipolyság, Levice irányába, átkel a Garam folyón, hídfőt foglalt, majd a Garam nyugati partja mentén déli irányú csapást mér és kijut a Dunához Neszmély körzetébe. A 3. Ukrán Front pedig főcsapását a Velencei tó körzetéből Esztergom, Neszmély irányába méri és befejezi az ellenség Budapesti csoportosításának bekerítését és megsemmisítését.

A csapatok december 20-án mentek át támadásba. A támadás másnapján Kravcsenkó tábornok páncélosai több, mint 60 km-t leküzdve, kijutottak a Garamhoz Léva körzetébe és az ellenség csoportosítását kettévágták. A Garamon az összes hidak fel voltak robbantva, a nyugati parton pedig a németek védelemre rendezkedtek be. Kravcsenkó tábornok elhatározta, hogy időt nem veszítve az eredeti tervtől annyiban tér el, hogy nem a Garam nyugati, hanem annak keleti partján mér csapást Esztergom irányába. December 23-án és 25-én azonban nagyon érdekes helyzet alakult ki. December 22-én Kravcsenkó tábornok páncélosai kijutottak azoknak a német páncélos csapatoknak a há-

tába, melyek Ipolyságtól nyugatra és északnyugatra helyezkedtek el. Majd ott folytatták támadásukat Léva irányába. December 23-án ezek a német páncélos csapatok, melyek három páncélos hadosztály maradványaiából tevődtek össze, rohamot indítottak azzal a céllal, hogy Kravcsenkó páncélosait hátulról verjék szét. December 23-tól 25-ig elkeseredett harcok alakultak ki. A harcok jellege találkozóharc volt, melynek egyik érdekessége volt, hogy mindkét fél erői kijutottak a másik háta. 25-én estig az ellenség főerőit szétverték és üldözték. Az ellenség Szőgyén irányába vonult vissza, a Garam nyugati partjára. Kravcsenkó tábornok páncélosai szorosan felzárkóztak a visszavonuló ellenséghez, nem adtak időt arra, hogy az megkapaszkodjon, szüntelenül üldözték és verték azokat, majd kihasználva a keletkező pánikot, velük együtt átkelt a Garamon. A Garam nyugati partján Szőgyén körzetében hídfőt létesítettek, melyet 26-án a harckocsizók és gépkocsizó gyalogság egy részével kiszélesítették és megerősítették. A főerőkkel azonban a Garam keleti partján, Esztergom irányába folytatták a támadást és december 26-án az esti órákban kijutottak Esztergomnál a Dunához. Pliev tábornok csapatai ebben az időben kiszélesítették az áttörést északi irányba, megakadályozták az ellenséges tartalékok áttörését Ipolyság, Esztergom irányokba, majd megerősítették az elfoglalt terepet.

A 3. Ukrán Front csapatai december 20-án szintén támadásba mentek át. Az összefegyvernemi magasabbegységek ezen a napon áttörték az ellenség védelmét a Velencei-tótól észak-keletre. December 21-én a keletkezett résbe bevetették Szviridov tábornok gépesített csapatait, melyek tovább fejlesztették a sikert, kiszélesítették az áttörést és megteremtették a lehetőségét annak, hogy 22-én bevessék az áttörésbe Govorunenko tábornok páncélos csapatait is. 22-től 24-ig a két gyorscsoport szorosan együttműködve harcolt és 24-én estig kijutottak Bicske körzetébe. Bicske körzetébe a páncélos és gépesített csapatok, gyorscsoportok érdekes manővert hajtottak végre.

Szviridov tábornok átcsoportosította az eddigi északi irányba támadó gépesített csapatait és Bicskétől Budapest felé, keleti irányba mért csapást. E csapás teljesen váratlanul érte a németeket, annál is inkább, mert az sikeresen haladt.

Szviridov tábornok csapatai merészen előretörték és kihasználva a manőver váratlanságát, szétzúzták a németek tartalékait, hadtáp lépcsőit és közvetlenül felzárkóztak Budapest nyugati részére, létrehozták a bekerítés belső gyűrűjét. Ez a manőver és annak eredménye nagyban megkönnyítette az összefegyvernemi csapatoknak, hogy befejezzék Budapest közvetlen bekerítését délnyugati és nyugati irányból.

Govorunenko tábornok Bicske körzetében kettéosztotta csapatait. Erőinek egy része Neszmély irányába támadt azzal a feladattal, hogy kiérve a Dunához, Neszmély körzetébe foglaljon védelmet és akadályozza

meg, hogy a németek nyugatról csapatokat vonhassanak előre a Budapest körzetében bekerített csapataik megsegítésére. Főerőivel pedig folytatta támadását Bicske, Esztergom irányába azzal a feladattal, hogy egyesülve Kravcsenkó tábornok páncélosaival, bezárják a gyűrűt Budapesti fasiszta csapatok körül. Govorunyenko páncélosainak tevékenysége sikeresen haladt előre. A Neszmély körzetébe kiért csapatai azonnal súlyos védelmi harcokba bocsátkoztak a fasiszták előrevont tartalékaival, ugyanakkor azonban a főerők támadása Esztergom irányába sikeresen haladt előre. December 26-án a főerők kijutottak Esztergom körzetébe és a két Front páncélos csapatai egyesülve, bezárták a gyűrűt. Ugyanakkor Govorunyenko tábornok páncélosai csapatokat indítottak Neszmély körzetébe, hogy az ott elfoglalt helyzetet megszilárdítsák és az ellenség áttörését megakadályozzák.

A 3. Ukrán Front állományába tartozó összefegyvernemi csapatok súlyos harcokat vívtak az ellenség előre kiépített megerősített körletei áttörésére. Az ellenség védelmét csak december 23-ra sikerült áttörni még hozzá csak úgy, hogy Katkov tábornok páncélosai először Székesfehérvár-Északon, majd Székesfehérvár-Délnyugaton részt vettek összefegyvernemi magasabbegységekkel, az ellenség védelmének áttörésében. December 24-én az áttörésbe bevetették Szelivanov tábornok lovas csapatait azzal a feladattal, hogy vegyék birtokba Bánhidát, amit azok 28-án végre is hajtottak.

December 30-án a szovjet csapatok befejezve a támadásukat, kijutottak Neszmély, Környe, Moha, Balaton terepszakaszára és ezzel létrehozták a bekerítés külső gyűrűjét, mintegy 60—80 km-re a bekerített Budapesti helyőrségtől.

Összefoglalva: A hadművelet ezen szakaszában a két Front páncélos csapatai különböző irányokból törtek előre és Esztergomnál egyesülve, bekerítették az ellenség csoportosítását, egyidejűleg létrehozták a bekerítés külső arcvonalát is. A páncélos és gépesített csapatok abban a szakaszban merész manővereket hajtottak végre, melyet bizonyít Szviridov, Govorunyenko és Kravcsenkó tábornok csapatainak tevékenysége. Ugyancsak a páncélos és gépesített csapatok — melyek eddig gyorscsoportonként működtek — az összefegyvernemi magasabbegységekkel együtt résztvettek az ellenség erősen kiépített védelmének áttörésében.

Befejeződött a német-magyar fasiszta csapatok Budapest-i csoportosításának bekerítése. A szovjet csapatok Budapest minden oldaláról felzárkóztak közvetlenül a városra, beszorítva az ellenség mintegy 200.000 főnyi jól felszerelt csapatait.

A továbbiakban a szovjet páncélos és gépesített csapatok Magyarország felszabadításáért vívott harcokban különböző feladatokat oldottak meg.

1945. januárban és februárban, amikor a német hadvezetés nagy páncélos erőkkel először Tata, majd Berhida, később Zámoly körzetében indított ellencsapásokat, a páncélos és gépesített csapatok rendszerint a második védőövekben, vagy még hátrább, széles arcvonalon szilárd védelmet létesítettek és megakadályozták a német csapatok áttörését. Majd a németek támadásai megállítása után, a páncélos és gépesített csapatok átcsoportosítottak és a betört német erők szárnyára csapást mérve, együttműködésben az összefegyvernemi magasabb egységekkel, szétverték a támadásukat és visszaállították az eredeti helyzetet.

Nagy volt a páncélos és gépesített csapatok szerepe a balatonj védelmi hadműveletekben is. Ennek a hadműveletnek egyrészt az volt a jellegzetessége, hogy a második világháború folyamán a szovjet csapatok a hadművelési mélységben utoljára folytattak védelmi hadműveletet, másrészt ez volt a németek utolsó ellentámadása.

A németek miután Budapestet elveszítették és a téli ellencsapásaik eredménytelenek maradtak, nagy erőket összpontosítottak Székesfehérvár és Balaton körzetében azzal a céllal, hogy szétzúzzák a szovjet hadászati front balszárnyát, visszafoglalják Budapestet, ezáltal egyrészt megakadályozzák a szovjet csapatok kijutását Ausztriába és Dél-Németországba, másrészt fékezzék a középső arcvonalakon sikeresen folyó szovjet támadást. Ennek a támadó csoportosításnak a megerősítésére a nyugati arcvonalról átdobták ide a 6. SS. pc. hadsereget is. Ebbe a támadó csoportosításba tizenegy pc. ho., három gy. ho. és két lovas ho. tartozott. Állományába tartozott 1150 hk. és rohamlőveg, 670 páncélcsovi és több mint 2000 lőveg és aknavető. Ez a csoportosítás mérte a főcsapást. E főcsapással egyidejűleg a németek két kiegészítő csapást is mértek. Az egyiket Nagykanizsa, Kaposvár, a másikat Dráva folyótól Pécs irányába.

A 3. Ukrán Front parancsnoksága elhatározta, hogy a német támadást felfogja, a támadó csapatokat elvérezteti, technikáját megsemmisíti, majd támadásba megy át és befejezi Magyarország felszabadítását és birtokba veszi Bécsset. Ennek érdekében mélyen lépcsőzött, szilárd védelmet hoztak létre. A főirányban a pc. elhárítás megerősítésére kikülönített harckocsik száma fővédőövben elérte 5—15 db-ot. Természetesen ezenkívül voltak a páncélelhárító lövegek.

A nagy páncélos és gépesített csapatok — melyek addig mint gyorscsoportok működtek — a második és harmadik védőövben és azok között helyezkedtek el felkészülve arra, hogy szükség esetén fontos terepszakaszon védelembe menjenek át, vagy pedig az ellenségre csapásokat mérjenek.

A német csapatok 1945. március 6-án mentek át támadásba. Bár rendkívül nagy erőlködést fejtettek ki, a támadás első két napján mindössze 2—4 km-t haladtak előre. Március 8-án és 9-én az ellenség beve-

tette második lépcsőjét, melynek eredményeképpen ismét előrehaladt 2—4 km-t.

Március 15-ig az ellenség bevetette összes tartalékait, melynek eredményeként a Velencei tótól. D-re a 10 nap alatt előrehaladtak 5—8 km-t, Simontornya irányába pedig 20—25 km-t.

Ebbe az irányba a német csapatoknak le kellett volna küzdeni Govorunyenko és Ruszijákov tábornokok páncélos és gépesített csapatainak ellenállását, melyek a Sárvíz csatorna mentén szilárd védelmet szerveztek. Ez azonban a németeknek nem sikerült. A páncélos és gépesített csapatok átszakíthatatlan falként védték az elfoglalt terepszakasz és véglegesen megállították a németek támadását. Nagy volt a szerepük a harcokcsiknak a többi irányokban is, ahol az összefegyvernemi, tüzér, műszaki és többi fegyvernemekkel együttműködésben hatalmas veszteséget okozva a németeknek, megállították azok támadását.

A németek e támadó hadműveletben több mint 745 harcokcsit és rohamlöveget és több mint 1000 löveget és aknavetőt, valamint nagy számú élőerőt veszítettek. E hatalmas veszteségek mutatják a németek erőfeszítéseinek komolyságát, egyben lehet látni a szovjet védelem erejét is.

A szovjet csapatok március 16-án — hatalmas tüzérségi és légi előkészítés után támadásba mentek át, és pár nap alatt véglegesen szétzúzták a németek támadó csoportosítását. A németek vesztesége március 6-tól március 25-ig harcokcsikban, rohamlövegekben és páncélkocsikban meghaladta az 1350 darabot.

1945. március végén, miután a németek utolsó Magyarországi ellen-támadását a Balaton és Székesfehérvár között szétverték, a szovjet páncélos és gépesített csapatok ismét nagy lendülettel törtek előre és messze az összefegyvernemi magasabbegységek előtt haladva, tisztították meg a fasiszta hadseregektől Dunántúlt, gyors ütemben felszabadítva mind nagyobb területeket.

1954. április 4-én a szovjet csapatok kiűzték Magyarország területéről az utolsó fasisztákat is és felszabadították Magyarország területét. Ekkor azonban a hazánkban oly hősiiesen harcoló páncélos és gépesített gyorscsoportok különböző irányokból már Bécshez közeledtek, súlyos csapásokat mérve a német csapatokra.

*

A szovjet hadtudomány volt az egyedüli, mely a két világháború között helyesen értékelte az egyes fegyvernemek szerepét a korszerű összefegyvernemi harcban. Mentés volt azoktól az elméletektől, melyek szerint a háború sorsát ez, vagy az a fegyvernem egyedül dönti el. Ennek megfelelően állapították meg az egyes fegyvernemek helyét, erejét és szerepét a hadsereg összetételében. A szovjet páncélos és gépesített csapatok hatalmas szerepet játszottak a második világháború-

ban. Ők képezték a földi csapatok ütőerejét. Alkalmazásuk azonban mentes volt a burzsoá hadtudományt jellemző elméletektől. A szovjet páncélos és gépesített csapatok — bár a támadó összefegyvernemi magasabbegységektől gyakran nagy távolságokra előretörték — szorosan beleilleszkedtek az összefegyvernemi harc követelményeibe.

A szovjet páncélos és gépesített csapatok tudásukat mesteri fokra emelték. Bátran — nem félve az ellenség bekerítésétől — előretörték, merészen manővereztek, a támadási irányukat megváltoztatták s ezzel az ellenség számára mindig olyan váratlan helyzetet teremtettek, melyek annak soraiba felidéztek a pánikot, fejesztettséget, viszont elősegítették a mi győzelmünket.

A szovjet páncélos és gépesített csapatok alkalmazása nem sablon szerint történt. Mindig a konkrét helyzet határozta meg alkalmazásuk módját. Előfordult, hogy a hadművelet első napján vetették be őket, előfordult, hogy a harmadikon. Sikeresen működtek mint gyorscsoportok, de szükség esetén — pl. Székesfehérvárnál — együttműködtek az összefegyvernemi magasabbegységekkel az ellenség védelmének áttörésében. Bár a fő harcmódjuk a támadás és a siker kifejllesztése, nagyszerűen megállták helyüket a védelemben is.

A szovjet páncélos és gépesített csapatok működése azért volt olyan sikeres, mert állandóan betartották a fegyvernemek együttműködését. Az összefegyvernemi magasabbegységek, a légiő, a tüzérek és az összes többi fegyvernemek, vagy szolgálati ágak szorosan együttműködtek a harc minden helyzetében.

E rövid tanulmányban főleg az önálló páncélos és gépesített csapatokról beszéltünk, meg kell emlékeznünk azonban a harckocsizó csapatokról is, melyek az ország keleti határától egészen a nyugati határig állandóan szoros együttműködésben, együtt harcoltak a gyalogsággal. A gyalogság harcát támogatták támadásban, ellenállását szilárdították védelemben.

Hazánk felszabadulásának 10. évfordulóját ünnepeljük. Felszabadult népünk örömteljes ünnepei során gyakran emlékezik meg szeretettel azokról a hősokról, akik hazánkat felszabadították, akiknek szabadságunkat köszönhetjük. E hősök között szeretettel gondolunk a szovjet hadsereg bátor, merész, nagyerejű páncélos és gépesített csapataira is.